

ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่

1. ยายกะตา

แม่ผมชื่อเซาะเซ็ง กำเนิดในสกุลแซ่เดียว ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นนามสกุลไทยว่า ประสาทเสรี เกิดเมื่อ พ.ศ. 2427 ผมไม่รู้จักชื่อตาของผม ท่านตายก่อนผมเกิด ยายผมชื่อเซย

เซยเป็นคำไทยที่เพราะ เหมาะสำหรับตั้งชื่อผู้หญิง แต่เดี๋ยวนี้ความหมายแปรปรวนไปจนใช้ไม่ได้ ผมเข้าใจว่าสาเหตุมาจากนวนิยายเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง เขียนเมื่อก่อนสงครามญี่ปุ่น ในนวนิยายนั้นลุงเซยแท้จริงเป็นตัวเอก แต่เป็นคนแบบโบราณ เสื้อผ้าเก่าแต่สะอาด เป็นคนรับใช้เขา และชื่อศัศย์สุจริต ไปรับส่งเด็กไปโรงเรียน แท้จริงเด็กคนนั้นเป็นลูกหลานลุงเซย แต่เพื่อน ๆ ของเด็กนั้นล้อเลียนลุงเซยว่าคร่ำครี นับแต่นั้นมาพวกเราทั้งที่เคยอ่านนวนิยายเรื่องนั้นและไม่เคยอ่าน ก็เลยทักทักเอาว่าเซยแปลว่าคร่ำครี น่าเสียดายนัก เมื่อเล็ก ๆ ผมยังชมตาทวดอยู่เสมอว่า ท่านตั้งชื่อลูกสาวสามคนของท่านเก่ง ชื่อเพราะทุกคน คือ ชัน เซย และชม

ดากับยายผมตั้งร้านขายผ้าอยู่ที่สำเพ็งใกล้ตรอกโรงโคม แม่เป็นลูกหัวปี มีน้องหญิง 4 คน น้องชาย 3 คน ยายผมลูกอบรมแบบโบราณ คือไม่ให้เรียนหนังสือ ฉะนั้นท่านจึงอบรมลูกสาวหัวปีแบบเดียวกัน แต่แม่ผมเป็นคนใจเด็ด อุตสาห์เรียนหนังสือด้วยตนเอง จนอ่านและเขียนได้ดีพอใช้ หนังสือจีนแม่ไม่ได้เรียน แต่อ่านป้ายตามร้านได้และพูดได้คล่อง เมื่อโตเป็นสาวแม่ก็ช่วยยายกะตาทำบัญชีค้าขายได้ เพราะหัดคิดลูกคิดเอาเอง ไม่เคยเข้าโรงเรียน

ผมเข้าใจว่าที่แม่สามารถเล่าเรียนด้วยตนเองได้นั้น นอกจากจะเป็นเพราะมีมานะเด็ดเดี่ยวแล้ว ยายผมยังมีส่วนประกอบทางอ้อมให้ด้วย คือสมัยนั้นโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ (ร้านหนังสือหน้าวัดเกาะเพราะหนักหนา) เริ่มเจริญขึ้น พิมพ์หนังสือไทยดี ๆ ออกจำหน่ายเป็นจำนวนมาก ยายผมอ่านหนังสือไม่ออกก็จริง แต่ได้ลงทุนซื้อหนังสือโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญมารวบรวมไว้เพื่อให้นักอื่นเข้าไปอ่าน การมีห้องสมุดคิดบ้านเช่นนี้คงจะช่วยให้ลูกสาวเกิดความสนใจและพยายามอ่านให้ออกรู้เรื่องจนได้ นอกจากนั้นแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ยายผมชอบให้เด็ก ๆ อ่านหนังสือให้ท่านฟัง บางเรื่องท่านฟังมาแล้วซ้ำอีกจนจำได้แม่น เวลาเด็กอ่านคิดท่านก็บอกให้ได้ถูกต้อง ถึงสมัยผมโตเข้าโรงเรียนแล้ว ก็ได้ถูกจับตัวเข้าเวรอ่านหนังสือให้ยายฟัง หนังสือไทยของผม“แตก” เพราะมีครูคนหนึ่งที่ไม่ว่านั่งถือตัวเดียวคอยบอกให้เมื่ออ่านผิด ห้องสมุดของยายตกทอดมาถึงรุ่นผมมากพอใช้ พอผมอ่านหนังสือออก ก็มีโอกาสดำอ่าน*รามเกียรติ์* (สัก 2 - 3 จบ) *อิเหนา พระอภัยมณี พระมหากษัตริย์คำทอง* นิราศต่าง ๆ *ขียนกฤษ์* *เด็กเซ็ง* เป็นต้น โดยไม่ต้องไปขวนขวายหาอ่านนอกบ้าน

2. ลูก เตีย กับ แม่

เมื่อแม่อายุประมาณ 25 ปี ได้แต่งงานกับเตียผมซึ่งเป็นจีนนอกเข้ามาประกอบอาชีพช่วยพี่ชาย ผมไม่ใคร่จะสนิทกับเตีย เพราะเตียไปทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำ กว่าจะกลับบ้านก็สองสามทุ่ม และเตียขายตั้งแต่ผมอายุ 9 ขวบ ฉะนั้นนับได้ว่าแม่เลี้ยงผมที่น่องมาตลอด

พี่ชายของเตียตั้งแพปลาอยู่ที่ปากคลองวัดปทุมคงคา อาชีพนี้สมัยปัจจุบันคงจะเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า merchant banking คือออกเงินให้ชาวประมงกู้ไปลงทุน

แล้วรับซื้อปลาภายหลัง การให้กู้ลักษณะนี้และเป็นคนกลางจำหน่ายปลาด้วย มักจะมีผู้
 คำหน้าว่า ทำหน้าที่คนกลางและใช้เงินกู้เป็นเครื่องบังคับบุคคลเลวคาวประมง แต่ถ้ามีการ
 แข่งขันกันโดยแพปลาหลาย ๆ แพแย่งกันซื้อแย่งกันให้กู้ จะเรียกว่าบุคคลเลวคาวประมง
 คงจะไม่ถูกต้อง อนึ่ง การลงทุนแบบนี้เสี่ยงต่ออันตรายธรรมชาติอยู่มาก เพราะถ้า
 อากาศไม่ดี ปลาไม่เข้าโป๊ะ หรือเกิดมรสุมโป๊ะแตก หน้าที่ให้กูไปนั้นก็สูญเปล่า พ่อค้า
 แพปลาที่ล้มละลายไปเพราะเหตุเหล่านี้ก็มีอยู่มาก

ลุงผมชื่อปอ ใคร ๆ เรียกว่าอากรปอ มีบรรดาศักดิ์เป็นขุนรักษากรกิจ เป็นต้น
 สกุลอังกากรณ์ ซึ่งในเอกสารตั้งนามสกุลดูเหมือนจะสะกด “อังกากรณ์” แล้วยังไม่
 ไม่ทราบเพี้ยนมาเป็นอย่างปัจจุบัน ก็เลยตามเลย พวกเราชาวธนาคารชาติและผู้ที่อยู่
 ในวงราชการคงจะสนใจที่จะทราบว่า ลุงผมเป็นตาของคุณบัญชา ลำชา ติกรรยาของ
 คุณเกษม จาติกวณิช เป็นตาของ ดร. พันส ลิมะเสถียร เป็นปู่ของคุณชาญ อังกากรณ์
 เป็นพ่อตาของคุณทรง บุตรสุข (ถ้าจะกล่าวให้ครบลูกหลานของลุง คงจะต้องเขียนอีก
 เรื่องหนึ่ง และจะต้องสอบถามที่ ๆ อีกมาก)

แม่กับเตี้ยมีลูก 7 คน คนที่ 1 ถึง 4 (4 คือผม) เป็นผู้ชาย ถัดมาเป็นผู้หญิง แล้ว
 ผ่าแฝดสุดท้ายหญิงกับชาย เมื่อพี่ชายสองคนโตเติบโตถึงวัยเล่าเรียน เตี้ยก็จัดส่งให้ไป
 เรียนที่บ้านเกิดของท่านในประเทศจีน ผมยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ไม่รู้ความ ทราบทีหลังว่า
 ถึงแม่จะมีเชื้อจีน ท่านก็ไม่สู้จะเห็นด้วยกับการส่งลูกไปเรียนเมืองจีน โดยเฉพาะเมื่อ
 พลัดลูกพลัดแม่ ท่านย่อมมีความโทมัสเศร้าสลดเป็นธรรมดา นับว่าเตี้ยกับแม่ทะเลาะ
 กันเป็นครั้งแรกเรื่องนี้ ต่อมาเมื่อกำพี่ชายคนที่ 3 (ภายหลังใช้ชื่อกำพล) กับผม
 โตขึ้น อายุสัก 8 - 9 ขวบ เตี้ยก็จะจัดส่งไปเมืองจีนอีก คราวนี้แม่ไม่ยอมเด็ดขาด
 บอกว่าได้ตัดใจยอมส่งไปแต่ 2 คนแรก 2 คนหลังนี้ต้องให้เป็นเรื่องของแม่ เตี้ยเป็นคน
 ที่ไม่ใคร่พูด ไม่ชอบทะเลาะ ก็จำใจยอม กำกับผมได้เรียนภาษาไทยบ้างแล้วที่โรงเรียน
 “สะพานเตี้ย” ค่าบลดลาคนน้อย แม่ก็จัดการให้เข้าโรงเรียนอัสสัมชัญ โดยขอให้
 ท่านมหาสุข สุกศิริ พาไปฝากเข้าเรียน ท่านมหาสุขเป็นครูภาษาไทยที่โรงเรียนอัสสัมชัญ
 อยู่บ้านใกล้กับบ้านเรา ในตรอกโรงสูบน้ำคนลาคนน้อย ผมเรียกท่านว่าคุณลุง

โรงเรียนอัสสัมชัญขณะนั้น ค่าเล่าเรียนเดือนละเจ็ดบาท ปีหนึ่งเรียนสิบเดือน
 รวมเป็นเจ็ดสิบบาท ซึ่งแพงที่สุดสำหรับสมัยนั้น ค่าสมุดหนังสือก็แพงกว่าโรงเรียนอื่น ๆ เป็น

อันมาก แต่แม่ใจเด็ดตามเคย แพงก็แพงไป ฉันทอยากให้คุณของฉันได้มีโอกาสดีที่สุดทัดเทียมผู้อื่น ถ้าพูดตามภาษาเศรษฐศาสตร์สมัยนี้ คงจะเรียกว่า เสี่ยงลงทุนหนัก ๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรกำลังคน

3. บ้านเมืองจีนกับบ้านเมืองไทย

อีกข้อหนึ่งที่ทำให้แม่ตัดสินใจลงทุนให้คุณเรียนแพง ๆ คงจะเป็นเพราะเห็นว่าเตี้ยทำงานอาบเหงื่อต่างน้ำ (เคยถูกผู้ร้ายชิงทรัพย์สินหัวแตกขณะไปเก็บเงินลูกค้า) แล้วก็นำเงินไปเลี้ยงครอบครัวที่เมืองจีนเสียมากต่อมาก ทำให้จะไปเสียค้ายเงินที่เอาไว้ใช้ในเมืองไทยบ้างสำหรับให้คุณเรียนหนังสือ ครั้งหนึ่งเดียวกลับไปเยี่ยมบ้านที่เมืองจีน กลับมาเอารูปถ่ายที่บ้านเมืองจีนมาอวดใหญ่ เป็นตึก 7 หลัง หลังกลางสำหรับปู่กับย่าม ปู่กับย่ามีลูกชาย 6 คน ฉะนั้นตึกอีก 6 หลังสร้างไว้ข้างละ 3 หลัง ในบริเวณเดียวกัน สำหรับลุง เตี้ย และอาของผมทุกคน ในบริเวณมีสวนส้มสวนผลไม้และมีนาพอทำมาหากินได้ทั้งครอบครัวใหญ่ ๆ 6 ครอบครัว เตี้ยมีความภาคภูมิใจมาก เพราะที่ดินและตึกที่มีได้ถึงขนาดนี้เป็นด้วยลูกกับเตี้ยเพียงสองคนมาทำงานในเมืองไทย แล้วออกอมส่งเงินไปซื้อไปสร้างไว้ให้ครอบครัวได้อยู่ได้ใช้สบาย มีหน้ามีตาในหมู่บ้านตามประเพณีจีน มีชื่อเสียงว่าเป็นคนดีทั้งสองคน แต่พอเตี้ยเอารูปถ่ายที่ว่ำนั้นมาอวดที่บ้าน แม่ก็พื้นเสียอะอะกับเตี้ยว่านี่แหละในเมืองไทยต้องเช่าห้องแถวอยู่ราวกับรังหนู จะส่งลูกไปเรียนโรงเรียนฝรั่งก็ต้องทะเลาะกันก่อน เงินที่หาได้กลับส่งไปบำรุงทางเมืองจีนเสียหมด อาผู้ชายกับครอบครัวนอนกินอยู่เมืองจีนสบาย ๆ เพราะมีพี่สองคนส่งเสียไม่ต้องทำอะไร บางคนมีเมียหน่อยด้วยซ้ำ ฯลฯ เตี้ยกับแม่ไม่พูดกันไปหลายวัน

การที่กำกับผมไปเรียนอัสสัมชัญ ก็ไม่ใช่ว่าจะราบรื่น เพราะชื่อเราก็คือเป็นจีน นามสกุลก็เป็นจีน เพื่อน ๆ ที่โรงเรียนก็ล้อว่าเป็นเจ๊ก เขวตั้งฉายาต่าง ๆ ให้เจ็บอาย เช่น เรียกผมว่าไอตี้ เวลาเตี้ยต้องลงชื่อรับทราบรายงานความประพฤติและผลสอบในสมุดประจำตัวนักเรียน เตี้ยก็เขียนภาษาไทยไม่ได้ ต้องลงชื่อภาษาจีน ถ้ามีความอายเรื่องนี้มากกว่าผม ตอนหลัง ๆ ถึงกับปลอมลายมือเตี้ยเขียนเป็นภาษาไทย และเปลี่ยนชื่อให้เป็นไทยเสร็จ เตี้ยเป็นลูกชายคนที่สามของปู่ ใคร ๆ เรียกว่า “ซา” ถ้าก็เปลี่ยนให้เป็น “สา” ฟังดูแล้วเป็นชื่อไทย

อยู่โรงเรียน เราทั้งสองพยายามักที่จะให้เพื่อน ๆ รัยว่า เราเป็นคนไทย พอกลับมาบ้าน และโดยเฉพาะเมื่อไปหาลูกกับเตี้ยที่แพปลา บรรดาญาติทางเตี้ยที่มาร่วมทำงานหากินกับลุง ก็มักจะล้อเลียนพวกเราว่า กลายเป็นคนไทยไปเสียแล้ว พูดภาษาจีนก็ไม่ชัด กลายเป็น“ฮวนเกี้ย” คือ ลูกชาวป่าเถื่อน เรายังเด็กอยู่รู้สึกอึดอัดใจเป็นกำลัง เพราะโดนขานบทั้งสองด้าน ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน แม่เป็นคนปลอมและให้กำลังใจแก่เรา ท่านว่า“ฮวนเกี้ย”ซี้ดี เกิดเมืองไทย อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ถ้าอยู่เมืองจีนเป็นคนจีนดีแล้ว เข้ามาหากินในเมืองไทยกันทำไม ท่านว่าท่านเลี้ยงลูกของท่านให้เป็นคนไทย จะได้ไม่ต้องเป็นจับกัง คือกรรมกรแบกหามอย่างญาติที่ข้างล้อเรา ไม่ต้องหอบกัวยเตี้ยวขายอย่างเด็ก ๆ เพื่อนบ้าน และเพื่อนเล่นของเรา และไม่ต้องเป็นอั้งยี่ สมาชิกสมาคมลับของจีนที่เป็นอันตราย

4. ปัญหาของลูกจีน

ปัญหาเรื่องลูกจีนในประเทศนั้น พวกเราโดยมากมักจะมองไปในทำนองว่า ลูกจีนเป็นตัวปัญหา หาได้คำนึงไม่ว่าลูกจีนนั้นเองมีปัญหาของตัวเองเพราะถูกอัดก๊อปปี้ทั้งด้านไทยและด้านจีน ผมคิดว่าปัญหาของลูกจีนนั้น ถ้าเราแก้ไขให้แล้ว จะช่วยแก้ไขป้องกันปัญหาเรื่องลูกจีนสำเร็จไปด้วยในตัว สำหรับผมเอง แม่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้เสร็จ ด้วยคาถาที่ว่า เกิดเมืองไทย อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ต้องจงรักภักดีต่อไทย แม้จะถูกเหยียดหยันต่อว่าว่าทิ้งขนบธรรมเนียมภาษาจีนของปู่ย่าและพ่อไป ก็ทนไหว เพราะแม่ชี้ทางให้ แม่เองก็ซื้อจีน มีเชื้อจีนและพูดภาษาจีนได้คล่อง รู้ขนบธรรมเนียมจีนดี เช่น เช่นไหว้ปู่ย่าตายายพระภูมิเจ้าที่แบบจีน นั่นเป็นเรื่องของครอบครัวของสังคม ไม่ใช่เรื่องสัญชาติ และความจงรักภักดี ซึ่งต้องเป็นของไทยเด็ดขาด เมื่อครั้งสงครามญี่ปุ่น ผมและเพื่อน ๆ ลูกจีนอย่างผมอีกหลายคนไม่เคยลังเลใจเลยที่จะสละชีพเพื่อชาติไทย เพราะนอกจากจะเกิดเมืองไทย กินข้าวไทยแล้ว ยังได้รับทุนเล่าเรียนรัฐบาลไทย คือเงินของชาวนา ชาวเมืองไทย ไปเมืองนอก แล้วผูกพันใจว่าจะรับราชการไทยด้วย

ปัญหาลูกจีนในประเทศไทย ผิดกับปัญหาลูกจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย เพราะแต่ไหนแต่ไรมา ชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในเมืองไทยนั้น

ได้รับนับถือและกลมกลืนให้เป็นกันเอง และให้เป็นไทยในวงราชการ ผู้นำชาวจีนก็ได้รับการยกย่องให้เป็นพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าซ้าย มีหน้าที่ความรับผิดชอบสำคัญในราชการพระคลังมหาสมบัติและการต่างประเทศ ชาวจีนโดยทั่วไปในเมืองไทย ก็ได้รับการสนับสนุนให้แต่งงานกับไทยหรือกับลูกจีนเกิดในเมืองไทย ได้รับพระราชทานหรือส่งเสริมให้มีนามสกุลเป็นไทย ถ้าใครยังเป็นห่วงขนบธรรมเนียมจีนอยู่บ้างซึ่งท่านก็ไม่ห้าม และจะมีนามสกุลเป็นพันธุ์ทางก็ทำได้ โดยเก็บคำแซมมาผสมกับภาษาไทยหรือสันสกฤตให้ฟังเป็นชื่อไทย เช่น อังภากรณ์ ก็มาจากแซ่อังคือเหลือง รวมทั้งนามสกุลแปลได้ความว่า เหลืองเหมือนดวงอาทิตย์ นโยบายกลมกลืนจีนและลูกจีนให้เป็นไทยจึงเป็นนโยบายที่ดี สามารถป้องกันเหตุร้ายอย่างในมาเลเซียและอินโดนีเซียเมื่อไม่นานมานี้ได้อย่างแนบเนียน

ในระดับราชการไทยกับจีนแล้ว แต่ดั้งเดิมมาก็มีความสัมพันธ์กันแบบตะวันออกอย่างเสมอภาค กล่าวคือ มีสัมพันธไมตรีโดยส่งทูตนำของขวัญบรรณาการให้ซึ่งกันและกันฐานมิตร โดยไม่ต้องตั้งทูตประจำ จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 4 แห่งสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงพิจารณาว่า พระเจ้ากรุงจีนเริ่มทีกักกว่าไทยส่งเครื่องบรรณาการไปถวายเป็นการอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ฐานประเทศราช จึงโปรดฯให้งดเสียด แล้วเลิกติดต่อกันนานจนกระทั่งทางประเทศจีนเกิดเหี้ยมเหิม คือ การพยายามเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง กษัตริย์จีนจึงเริ่มส่งทูตมาพยายามจะให้สัมพันธไมตรีเป็นการประจำ แต่ทางประเทศไทยก็ปฏิเสธโดยถือนโยบายเป็นมิตรอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ต้องมีทูตประจำ เป็นเช่นนี้มาจนหลังสงครามญี่ปุ่น จึงได้เริ่มมีสถานทูตประจำขึ้น นโยบายการต่างประเทศที่ได้ใช้ปฏิบัติในอดีตนั้น เท่าที่เกี่ยวกับประเทศจีนก็ถือหลักการเช่นนี้อยู่เสมอ คือเป็นมิตรกันโดยไม่ต้องผูกพันเป็นทางการ ส่วนคนชาติจีนในประเทศไทยนั้นก็ได้อาศัยประกอบสัมมาชีวะได้ โดยพยายามให้กลมกลืนเป็นไทยเสียโดยเร็ว

ผมเชื่อว่านโยบายดังกล่าวทำประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยมาก และในขณะที่เดียวกันก็สามารถชักจูงให้ลูกหลานจีนรู้สึกอบอุ่นว่าได้อยู่ในบ้านเมืองของตนเอง จริงอยู่ระหว่างไทยกับจีนและลูกจีนย่อมมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง เช่นในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามถือลัทธิชาตินิยมอย่างรุนแรง หรือในสมัยที่สงครามญี่ปุ่นสงบลงใหม่ ๆ ชาวจีนในกรุงเทพฯกำเริบ แต่ข้อขัดแย้งเช่นนี้มีอยู่ไม่นานและแก้ไขได้ง่าย เพราะภูมิหลังของเรื่องมันคงคืออยู่แล้ว

เรามักจะได้ยินคนบ่นบ่อย ๆ ว่า “การค้าของไทยอยู่ในกำมือของคนต่างด้าว” ตามปกติมักจะหมายถึงต่างด้าวชาวจีน (แต่เดี๋ยวนี้หมายถึงญี่ปุ่นด้วย) ข้อนี้ไม่เป็นจริงเสียทีเดียว เพราะถ้าหมายถึงลูกจีนสัญชาติไทยด้วยก็ไม่ใช่คนต่างด้าว นอกเสียจากว่าเมื่อถูกตั้งรังเกียจให้เป็นต่างด้าว ก็ย่อมต้องมีปฏิกริยาเป็นธรรมดา ถ้าปฏิบัติถือเสียว่าลูกจีนเกิดในเมืองไทยเป็นคนไทยจริง ๆ แล้วส่วนใหญ่ก็จะมีคามสวามิภักดิ์ต่อไทย กลืนให้คนไทยได้ง่าย แต่บางครั้งผู้ใหญ่ในวงราชการเราหาได้กระทำเช่นนั้นไม่ กลับไปขู่เชิญบังคับให้จีนและลูกจีนนั้นมาสวามิภักดิ์ต่อตนเป็นการส่วนตัว โดยมอบหุ้นฟรีในกิจการค้าให้ผู้ใหญ่นั้น หรือให้แต่งตั้งคนหรือภรรยาหรือญาติเป็นประธานกรรมการหรือกรรมการบริษัท อ้างว่าที่ทำเช่นนั้น ก็เพื่อจะควบคุมถึงการค้าต่าง ๆ นั้น ให้อยู่ในกำมือของคนไทย แท้จริงที่แตกต่างไปจากเดิมก็มีเพียงแต่ว่า เกิดมีคนไทยจำนวนน้อยเข้าไปแสวงประโยชน์ส่วนตัวโดย “คุ้มครอง” กิจการที่ว่านั้น เจ้าของกิจการค้านั้นไม่ว่าจะเป็นจีนหรือลูกจีนก็ตาม เมื่อได้รับความคุ้มครองแล้ว ก็ย่อมต้องทำประโยชน์ตอบแทนให้แก่ผู้คุ้มครอง แต่ไม่ยอมให้เข้าเนื้อของคน คือยังคงมีกำไรมากเท่าเดิมหรืออาจจะมากกว่าเดิม เพราะมีท่านผู้ใหญ่คุ้มครองให้อภิสิทธิ์ด้วย ผู้ที่เสียประโยชน์จริง ๆ ก็คือลูกค้านองกิจการเหล่านั้น หมายความว่าราษฎรไทยโดยทั่วไปนั่นเองเดือดร้อน

ในบางครั้งอวิชาทำให้ข้อเท็จจริงผิดแปรไปก็มี เช่น เรื่องจำนวนคนจีนในประเทศไทย เมื่อเลิกสงครามญี่ปุ่นใหม่ ๆ เฉียงไคเซ็คยืนยันว่าในเมืองไทยมีชาวจีนโพ้นทะเลอยู่ 3 - 4 ล้านคน และเรียกร้องให้ชาวจีนเหล่านั้นจงรักภักดีต่อประเทศจีน ถ้าตรวจสอบสถิติของราชการไทย จะพบว่าคนสัญชาติจีนจริง ๆ มีเพียงไม่กี่แสน ฉะนั้นที่ใครนับได้ถึงหลายล้านนั้น ก็ต้องรวมนับลูกจีนสัญชาติไทยอย่างผมเข้าไปด้วยเป็นอันมาก เป็นการดูและจดสืบบอย่างไม่ชอบธรรม ต่อมารัฐบาลคอมมิวนิสต์จีนก็สู้สืบไปว่า คนจีนโพ้นทะเลเมื่ออยู่ 3 - 4 ล้านคนในประเทศไทย เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ผู้ใหญ่ในราชการไทยเราเองก็ยังหลงแถลงออกมาได้ว่าคนจีนในไทยมีหลายล้านคน และว่าพวกเหล่านี้จะเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของชาติไทย มีคนจำนวนมากที่รู้สึกน้อยใจในถ้อยคำนี้

พฤติกรรมของชาวจีนและลูกจีนในไทย หลังจากที่ถูกคอมมิวนิสต์ยึดอำนาจในประเทศจีนได้เมื่อ พ.ศ. 2492 แล้ว แตกต่างไปจากเดิมอย่างผิดหูผิดตา ผมได้เล่าแล้วว่า เมื่อก่อนชาวจีนอย่างเดียผม ทำมาหากินได้เท่าใดก็ส่งเงินส่วนใหญ่ออกไปบำรุง

ครอบครัวที่เมืองจีน ลูกหลานก็ส่งไปเรียนที่นั่น และเมื่อแก่แล้วก็กลับไปตายเมืองจีน ตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ชาวจีนในไทยยังคงส่งเงินไปบำรุงญาติที่เมืองจีนอยู่บ้าง แต่ไม่มีใครกล้าส่งไปจำนวนมาก เพราะเกรงจะถูกจับและเกรงว่าญาติจะถูกเบียดเบียนฐานเป็นพวกนายทุน ฉะนั้นเงินที่หาได้ก็เก็บออมไว้ที่ประเทศไทยเป็นส่วนมาก ที่มีมากก็ปลูกตึกอยู่แทนที่จะเช่าเช่าอย่างก่อน แต่เดิมชาวจีนคนไหนที่มีรถยนต์ใช้ต้องเป็นเจ้าของ ตัวเดียว เขาซื้อรถยนต์กันเกลื่อน ลูกหลานส่วนใหญ่ก็ให้เข้าโรงเรียนไทยแล้ว เข้ามหาวิทยาลัยไทย คบค้าสมาคมกับเพื่อนไทยมากขึ้น มีจำนวนมากที่ได้ปริญญาจากมหาวิทยาลัยไทยแล้วมีความภาคภูมิใจ รู้สึกจงรักภักดีต่อประเทศไทยมากขึ้นทุกที น่าจะเป็นโอกาสอันดีที่รัฐบาลไทยจะดำเนินนโยบายกลมกลืนให้คนไทยได้สันทิยิ่งขึ้น โดยไม่ให้น้อยเนื้อต่ำใจว่าเป็นราษฎรประเภทสอง ด้วยความเห็นดังนี้ ผมจึงได้เสนอไว้ตอนต้นว่า ปัญหาเรื่องลูกจีนในไทยแก้ไขได้ง่ายด้วยการช่วยแก้ปัญหาของลูกจีน

ผมได้พรรณานเรื่องจีนกับลูกจีนอย่างยืดยาวในบทความนี้ แต่ก็เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับเรื่องของแม่ผม แม่เป็นผู้ที่นิยมวัฒนธรรมจีน ขนบประเพณีจีน แต่แม่เป็นคนไทย ถือสัญชาติไทย จงรักภักดีต่อไทย เลี้ยงลูกให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรมและศาสนธรรมของไทยตลอดมา

5. ปัญหาเศรษฐกิจของแม่

เสียชีวิตตั้งแต่ผมอายุ 9 ขวบ ไม่มีมรดก ไม่มีเงินประกันชีวิต ไม่มีบำเหน็จบำนาญ เหลือให้ตกทอดมาเลย พี่ชาย 2 คนกลับมาหากินที่เมืองไทยแล้วแต่เงินเดือนน้อยเต็มที กำ แม่ และน้องอีก 3 คน ยังเล็กอยู่ กำลังเรียน กำลังกินจุ กำลังเติบโตขึ้น ลุงให้ความอุปการะส่งเสียเงินให้แม่เป็นรายเดือนแต่ก็ไม่พอใช้ ในครอบครัวเรามี ยาย และน้ำ 2 คน มีแม่มน้องคนเล็ก (ซึ่งหย่าแล้ว แต่แม่มนยังอยู่ด้วยกันกับเรา เหมือนญาติ) กับลูกสาวแม่มน ลูกของน้ำผมจากสระบุรีมาอยู่ด้วยเพื่อเรียนหนังสือ 2 คน แล้วยังมีญาติมาพักอาศัยด้วยไม่ขาดสาย ฉะนั้นค่าใช้จ่ายในบ้านย่อมมากเป็นธรรมดา ผมสองคนติดค่าเล่าเรียนที่อัสสัมชัญค้างชำระเสมอมา หนัก ๆ เข้าแม่ก็ต้องใช้กำกับผมไปขอเงินก้อนจากลุงเป็นพิเศษมาชำระค่าเล่าเรียนเสียที ตอนราว พ.ศ. 2469 - 70 กิจการกำของลุงผมไม่ดีเลย ลูกกำถูกมรสุมปีศาจและเศรษฐกิจของประเทศโดยทั่วไป

เลวลง ราคาปลาก็ตกต่ำ ลุงผมก็อดอดเรื่องเงินอยู่มาก วันหนึ่งผมขึ้นไปบนบ้านลุงแล้วขอเงินท่านมาชำระค่าเล่าเรียน ท่านนั่งอึ้งอยู่สักสัปดาห์ก็เห็นจะได้ พอท่านรู้สึกตัวท่านก็พูดว่า “ป่วยเอ๊ย อาแป๊ะคิดถึงเตี้ยแกล”

เมื่อเตี้ยตายไปไม่นาน ลุงได้เสนอต่อแม่ว่าให้แม่พาลูกทุกคนเว้นแต่คนโตสองคนไปอยู่เมืองจีนเสีย ลุงรับรองเด็ดขาดว่าจะไม่ให้อนาทรร้อนใจ จะให้พวกผมได้เรียนหนังสือทุกคน และจะส่งเงินให้ใช้เป็นประจำ แม่ผมปฏิเสธ ลุงจึงแนะว่า เมื่อเงินไม่พอใช้ก็ควรจะย้ายลูกจากโรงเรียนฝรั่งไปเข้าโรงเรียนหลวง จะได้ทุนค่าใช้จ่ายลง แม่ก็ไม่ยอมความมานะคือดั่งของแม่ทำให้ญาติด้านจีนอ้ำงายพิศพุดถึงแม่ว่า “ชีวิตเสียอ้าวก้าง” แปลว่า “มือเหล็กอุดกันใหญ่”

รายได้ของแม่ในขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นเงินอุปการะจากลุง นอกนั้นแม่พยายาม “ติดไฟ” ที่บ้าน คือตั้งวงเล่นไฟในบ้านเพื่อเก็บ “ค่าตั้ง” แต่เข้าใจว่าค่าตั้งนั้นไม่ทำได้นัก เพราะแม่ลงมือเล่นด้วย และคงเล่นได้บ้าง เสียบ้าง นักการพนันส่วนมากเวลาเล่นได้มักจะจ่ายเงินฟุ่มเฟือย และมักจะจ่ายมากจนคิดนิสสัย แม้เวลาเล่นเสียก็ยังจ่ายฟุ่มเฟือย แม่ผมเป็นคนใจกว้าง และได้กล่าวแล้วว่าในบ้านเรามีคนอยู่ประจำทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่น้อยกว่า 14 - 15 คนเสมอ เรื่องอาหารแม่ถือคติว่าต้องไม่ให้ใครอดอยาก ที่บ้านมีอาหารดี ๆ และเหลือเฟืออยู่เสมอ เมื่อค่ำกับผมโตขึ้นแม่ก็สนับสนุนให้ชวนเพื่อนนักเรียนไปเที่ยวที่บ้าน เมื่อเพื่อน ๆ ไปแม่ก็ตั้งใจ จ่ายตลาดเป็นการมโหฬารเพื่อเลี้ยงเพื่อน ๆ งบประมาณครั้งชวนกันไปกว่าสิบคน ยิ่งคอนครุษหรือสารทแม่เป็นสิ่งที่ชวนเพื่อนไปมาก ๆ ให้ไปกินเลี้ยงกันที่บ้าน (จะได้ไม่ไปเที่ยวเสเพลข้างนอก จ่ายกับข้าวไม่อั้น เพื่อนเก่าของผมที่อ่านเรื่องนี้คงจำได้ดี)

การครองชีพของเราอยู่ในระดับดีเกินกว่าปกติของแม่หม้ายที่เช่าห้องแถวอยู่ เมื่อค่ำกับผมยังเล็กอยู่ แม่เช่ารถม้าให้ไปส่งที่โรงเรียนบางรักและรับกลับเข้าเย็นไม่ให้นั่งรถรางเพราะไปห้อยโหนเดี๋ยวแข่งขาหัก ไม่ให้เดินไปเพราะไกลเกินกำลัง เสื้อผ้าแม่ให้มุ่งห่มผัดกับเพื่อนบ้าน ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงขนาดของเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนซึ่งเป็นลูกคนมั่งมี ที่ผมรำคาญมากที่สุดคือให้ใส่แหวนและสร้อยคอทองคำ เพราะถ้าเด็กไม่มีทองติดตัวเขาจะถูกลูกเอา แม่ชอบคุณละคร “ปราโมทย์” วิกเขียงกงอยู่ใกล้บ้าน และให้ผมไปเป็นเพื่อนถือกระบี่หมากให้เสมอ งานเรียไร งานกฐิน ผ้าป่า เทศน์มหาชาติ

เข้าพรรษา ออกพรรษา แม่ต้องร่วมด้วยทุกครั้งที่ถูกชวน เพื่อนบ้านหรือญาติใครขัดสน มาออกปากยืม มักจะไม่ขัด เห็นแต่ปันมาให้ยืมกันไปแล้วไม่มีใครได้คืน

เมื่อใช้จ่ายขนาดนี้ เงินที่ได้มาย่อมไม่พอแน่ ข้อนี้ผมทราบมาตั้งแต่เด็กอยู่แล้ว เพราะถูกใช้ให้ไปขอยืมเงินจากที่ป่าน้ำอาหลายหนหลายครั้ง แต่ที่ไม่ทราบก็คือแม่ต้องมีภาระหนี้สินมากเพียงใด ท่านดิวก็ยืมกว้างขึ้นทุกที ที่แรกก็ญาติ ต่อมาเพื่อน และสุดท้ายก็คนอื่น ชั้นญาติและเพื่อนฝูงก็คงจะไม่ต้องเสียดอกเบี้ย หรือถ้าจะเสียก็คงไม่แพงพอประมาณ แต่ที่กู้จากคนอื่น ๆ คงจะเพิ่มมากขึ้นทุกที ดอกคงจะแพงทับถมกันไป แม่พูดเสมอว่าถึงอึดอัดเพียงใดก็ไม่ให้ใครมาดูถูก ภาระการเงินแม้ว่าเป็นของแม่คนเดียว ลูกเต้าหรือแม่ท่านน้องสาวท่านไม่ต้องเกี่ยวข้องไม่ต้องเป็นห่วงแม่เป็นหม้ายเลี้ยงพวกเราอย่างนี้มารวม 9 ปี 10 ปี จนในพ.ศ. 2476 กำกับผมเรียนจบชั้นมัธยมปีที่แปด จึงออกมาทำงานกินเงินเดือนทั้งสองคน พอจะช่วยค่าใช้จ่ายในบ้านได้บ้าง ดูเหมือนกำได้เงินเดือน ๆ ละ 50 บาท ผมเดือนละ 40 บาท แต่สายเกินไปเสียแล้ว เพราะหนี้สินของแม่ได้พอกพูนมาหลายปีเกินกว่าที่จะสามารถปลดเปลื้องด้วยเงินเดือนซึ่งอยู่ในระดับดีพอใช้

จะเป็นปี 2476 หรือ 2477 จำไม่ได้แน่ แม่ถูกลอตเตอรี่รางวัลที่สอง เงินหนึ่งหมื่นบาท เพื่อน ๆ ผมรู้จักกระฉ่อนไป และมักจะถามผมว่าได้ส่วนแบ่งเท่าใด ผมก็ตอบโดยสัตย์จริงว่าแม่ให้ 10 บาท ไม่มีใครเชื่อ ผมเองทราบดีว่าแม่เงิน 10 บาทนั้นได้มาก็เป็นบุญเมตตาของแม่มากแล้ว เพราะเมื่อได้เงินรางวัลมาแม่ก็นำไปชำระหนี้ไถ่จำนำมาจนเกือบหมด เหลืออยู่เล็กน้อยท่านนำไปลงทุนร่วมกับญาติทำการค้าขายเพื่อให้พี่ชายคนโต 2 คนได้มีงานทำเป็นหลักฐาน เท่าที่รู้ตอนนั้นก็เพียงเท่านี้ กระนั้นก็ยังไม่กล้าเล่าให้ใครฟังตามความเป็นจริงเพราะอายเขา เรื่องที่แม่ปกปิดพวกเราแล้วเรามาทราบภายหลังนั้น เป็นเรื่องที่ลกาจถกจริงจัง เมื่อเรื่องการเงินเรียบร้อยแล้ว แม่จึงเล่าความจริงให้ฟังว่า เมื่อก่อนจะถูกลอตเตอรี่นั้น เจ้าหนี้ยกำลังเร่งรัดทวงเงินเมื่ออยู่หลายราย วิ่งเดินเท่าใดก็หาเงินมาชำระเขาไม่ได้ ขอคัดผ่อนไปได้บ้าง แต่ภาระหนี้ก็รัดตัวเข้ามาทุกที จนกลุ่มใจนอนไม่หลับ ครุ่นคิดอยู่ 2 - 3 คืน หาทางออกอย่างไรก็หาไม่ได้ ผลสุดท้ายเห็นมีทางออกอยู่ทางเดียวคือ ไปกระโดดน้ำตายเสียให้พ้นทุกข์ เผอิญรุ่งขึ้นก็ถูกลอตเตอรี่เป็นเรื่องหวาดเสียวสยองแต่ก็เป็นบุญพระช่วย

6. วิถีอบรมลูก

แม่ผมมีความคิดแบบก้าวหน้าหลายอย่าง แ่อบรมลูกส่วนใหญ่แบบโบราณ คือ ทะนุถนอมลูกจนเกินไป เช่น ให้ออกกำลังกายไปโรงเรียน ห้ามเด็ดขาดไม่ให้เล่นฟุตบอล แม่แต่จะไปดูฟุตบอลก็ห้าม ไปเล่นฟุตบอลเดี่ยวแข่งขาคัก เรื่องแข่งขาคักเป็นเรื่องที่แม่กลัวนัก แต่ก็ไม่วายที่ผมจะแอบหนีไป คือไปดูฟุตบอลเมื่อแม่ตั้งวงไฟ ถ้าวินไหนอยากไปดูฟุตบอลแต่แม่ตั้งวงไฟไม่ได้ ข้าไม่ครบ เป็นอด เพราะถ้าหนีไปแม่ก็ต้องรู้ จะเล่นฟุตบอลเราก็ไปสนามหลวงหรือลุมพินีในตอนเช้าครู่ก่อนแม่ตื่น กลับมาตอนสาย พอได้รับหน้าแม่เมื่อตื่น เมื่อผมอายุ 15 ปี ก็มีอุบัติเหตุแขนหักข้างขวาจนความแตกที่แขนหักนั้นไม่ใช่เพราะไปเล่นฟุตบอล ตั้งใจจะไปเล่นที่ลุมพินี แต่ยืมจักรยานเพื่อนขี่แล้วล้มในสนามนั่นเอง พวกเราจะไปไหนตามปกติต้องขออนุญาตก่อนเสมอ แม่ห้ามนักห้ามหนากลัวจะไปคบนักเลงแล้วจะเป็นอันตราย แต่กระนั้นผมก็ยังหนีหลบไปเล่นกีฬาอยู่เนือง ๆ

แม่มีกิตติศัพท์เลื่องลือว่าดู มิไม่เรียวอาญาสิทธิ์เหน็บไว้หลังกระจากข้างเก้าอี้ประจำตัวของท่านที่หน้าบ้าน แต่ท่านมักจะใช้ไม้เรียวตีเด็กเล็ก ๆ และเลือกตีที่ขา ส่วนใหญ่ใช้ข้อมากกว่าตีจริง ๆ แต่ถ้าถูกตีแล้วก็ทั้งเจ็บทั้งอายเนื่องจากแม่เป็นพี่สาวคนโต อาณาจักรแห่งอำนาจของท่านจึงกว้างขวางแผ่ไปถึงบ้านน้ำ ๆ ผมหลายบ้าน ลูกพี่ลูกน้องผมคือหรือ ชนหรือ ไมกินยาหรือ ไมกินข้าวหรือ ไมอาบน้ำหรือ พอได้ยินว่า “คุณป้าใหญ่” หรือ “แม่ป้าใหญ่” มาแล้ว เป็นเรียบริ่อย ผู้ที่อยู่ในอาณาจักรของแม่เดี๋ยวนี้เป็นข้าราชการชั้นอธิบดีก็มี เป็นผู้จัดการสาขาธนาคารพาณิชย์ก็มี เป็นนายตำรวจชั้นนายพันก็มี เป็นพนักงานธนาคารชาติก็ยังมี

เวลาลูกหลานทำการบ้านเรียบริ่อย อ่านหนังสือ วาดเขียน ทำงานฝีมือ หรือสอบไล่ได้ผลดี แม่ก็พอใจแต่ไม่ชมต่อหน้า แกล้งพูดให้คนอื่นฟังโดยรู้ว่าเราได้ยิน เพราะพวกเรา มักแอบฟังผู้ใหญ่คุยกัน อยู่รวมกันในห้องแถวแคบ ๆ เช่นนั้นย่อมอดได้ยินได้ฟังอะไร ๆ ไม่ได้ เมื่อผมสอบชิงทุนได้ไปเรียนเมืองนอกและทราบผลประกาศแล้ว แม่ก็จับตระเวนไปลาญาติพี่น้องเพื่อนฝูงทุกวันทั้งเช้าทั้งบ่ายหลายสัปดาห์ บางครั้งรู้สึกระอา เพราะทั้งเบื่อบ้ทั้งกระดากที่แม่พาไปโฆษณา เพื่อนของแม่บางคนที่ต้องไปลาผมไม่เคยรู้จักมาก่อนเลย แต่แม่บอกว่าเอาเถิดเถียงถือกระเป๋ามากให้แม่ ไปเป็นเพื่อนแม่ก็แล้ว

กัน เพราะหัดผสมทนไปกับแม่ทุกนัด ถ้าไม่ไปคงจะนึกเสียขายและเสียใจมาถึงบัดนี้ เพราะเป็นโอกาสสุดท้ายแล้วที่จะทำตามใจแม่ ผมไปเมืองนอกเดือนเมษายน 2481 ต่อมาอีก 6 เดือน แม่ก็ตาย

7. คาถาของแม่

แม่ไม่ใช่พระอรหันต์ เป็นมนุษย์ธรรมดาที่มีคุณธรรมหลายประการ ดังได้พรรณามาแล้ว ความบกพร่องย่อมมีอยู่บ้างเป็นธรรมดา แต่ไม่ชั่วร้ายของลูกที่จะมาบรรยาย แม่มีคาถาอยู่ 3 - 4 ข้อ ซึ่งถ้าอธิบายให้ทราบ บางทีจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย *ความมานะเด็ดเดี่ยว* เป็นคาถาข้อแรกของแม่ที่เห็นได้ชัดจากประวัติของท่าน เมื่อตั้งใจจะทำอะไร โดยเห็นแน่แน่วแล้วเป็นสิ่งที่ดีสิ่งที่ชอบธรรม ก็ต้องทำให้ได้แม่จะต้องเสี่ยงต่ออันตราย ความยากลำบาก ใครจะนิทาเหยยหัยอย่างไรก็ต้องมานะอดทน โดยหวังประโยชน์ถาวร จะเด็ดเดี่ยวได้ต้องกล้าหาญ แต่กล้าหาญไม่ใช่กล้าบ้าบิ่นซึ่งเป็นการเสี่ยงภัยโดยไร้ประโยชน์ แม่ไม่เคยขลาดและไม่เคยบ้าบิ่น แต่กล้าหาญกว่าใคร ๆ

แม่รักอิสรภาพและเสรีภาพยิ่งกว่าชีวิต ถ้าท่านยอมไปเมืองจีนเมื่อท่านเป็นหม้ายใหม่ ๆ บางทีชีวิตของแม่อาจจะยืนนานกว่าที่เป็นอยู่ แต่แม่ไม่เคยคิดจะให้ใครเลี้ยงเงินอุปการะของลูก ท่านถือว่าเป็นสิทธิ์ของท่านที่ควรได้เพราะเคยได้ช่วยลูกทำงานจนสร้างบ้านที่เมืองจีนได้ใหญ่โต ท่านพูดให้ฟังเสมอว่าไปให้ลูกเลี้ยงที่เมืองจีนก็เหมือนไปเป็นนกงุนทองอยู่ในกรง บินไปไหนไม่ได้ตามใจชอบ เข้าค้ำมีอาหารกินจะพูดตามใจตัวก็พูดไม่ได้ พูดไม่ได้ตามใจไม่ใช่ไทยแท้

คาถาข้อต่อไปคือ *ความซื่อสัตย์สุจริต* แม่พูดบ่อย ๆ ว่า เลี้ยงลูกมาได้เอาเปรียบใคร ไม่ให้กดขี่ในข้อใดในกระดุก ต้องซื่อสัตย์ ต้องคงวาจาสัตย์ เมื่อแม่เป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่สามารถชำระคืนเขา แม่ก็จะปักใจและรับกรรมด้วยชีวิต ครั้นบุญมาวาสนาส่งให้ได้เงิน เจ้าหนี้ยี่ราย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยทวง แม่ก็ชำระคืนหมดทั่วหน้า บางรายให้ขี้มามาจนลืมน ก็ยังชำระให้เสร็จสิ้นไป

ความใจกว้างเมตตาคุณานัน แม่ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ท่านว่า คนเราก็ต้องมีเรื่องทุกข์ร้อนกันทั้งนั้น ถ้ามนุษย์ไม่ช่วยซึ่งกันและกันแล้วโลกจะแคบ มีคนเดือนแม่ว่า ทำไมใจกว้างนัก ใครขออะไรก็มักจะให้ แม่ก็ตอบว่า ถ้าเขาไม่ลำบากจริง ๆ แล้วเขาจะบากหน้ามาขอเราหรือ

แม่พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ใครตำหนินินทาได้และไม่ให้ใครดูถูก แต่ถ้าใครเอาความเท็จมานินทา แม่ก็ไม่สนใจ บอกว่าอย่าไปเอาใจใส่กับคนพาล เช่น เมื่อผมถูกคำว่าเป็นฮวนเกี้ยวหรือล้อว่าเป็นไอ้เจ๊ก ท่านก็บอกว่า เขาไม่รู้จะคิดเราว่าอย่างไรแล้วจึงหยิบเอาเรื่องส่วนตัวมาว่ากัน ฉะนั้น เมื่อผมอายุมากแล้วกำลังถกกันถึงเรื่องสำคัญ ๆ เกี่ยวกับเสรีภาพของบ้านเมือง ใครมาตอดเรื่องส่วนตัว เช่น ชั่วผมว่ากินขนมปังนอนกับฝรั่ง ก็นึกขึ้นได้ว่าเพราะเขาจนต่อเหตุผลของเราแล้วจึงแวงไปพูดเรื่องส่วนตัวหรือมีคนหาว่าขี้ขลาด ดีแต่บอกรู้อยู่เมืองนอก ทั้งเพื่อนฝูงไว้ให้เผชิญอันตราย ผมก็ได้คิดว่าคนอย่างนี้ก็มีด้วย จนแก่ด้อยค่าแล้วก็เสกสรรปั้นเรื่องไม่นึกถึงเรื่องจริง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อ 28 ปีที่แล้วมา นึกเสียว่ามดกัด

8. ผู้หญิงอื่นในชีวิตของผม

เรื่องผู้หญิงในชีวิตของผม ยังไม่จบเป็นแน่นอน เพราะในบทนี้เขียนเรื่องแม่เท่านั้น และยังมีผู้หญิงอีกมากในชีวิตของผม มีหลายคนที่น่าเขียนให้อ่านกัน ทำไมจึงเขียนหรือจะเขียนเรื่องผู้หญิงในชีวิต? ตอบได้สองประการคือ ถ้าไม่เขียนเรื่องผู้หญิงก็จะต้องเขียนเรื่องผู้ชาย ถ้าเกริ่นให้บรรณาธิการทราบว่าจะเขียนเรื่องผู้หญิงในชีวิตของผม บรรณาธิการคงจะสนใจถึงกับใจเต้นตึกตัก แต่ถ้าเกริ่นว่าผมจะเขียนเรื่องผู้ชายในชีวิตของผม บรรณาธิการอาจจะเข้าใจผมคิดไปมาก ๆ ก็เป็นไปได้

สำหรับเรื่องของผู้หญิงอื่น ผมคิดว่าคงเขียนยากกว่าเขียนเรื่องแม่ มีเหตุผลหลายประการ ข้อสำคัญก็คือไม่แน่ใจว่าเจ้าตัวเขาจะยอมให้เขียน ในบางกรณีอาจจะต้องรอให้เจ้าตัวตายไปเสียก่อน แต่ก็หนักใจอยู่ว่าถ้าผมตายไปเสียก่อนแล้วจะเขียนได้อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น ถ้าจะเขียนเรื่องเมียผม ก็คงจะเห็นได้ชัดว่ายากเพียงใดในโลกนี้ แม่หม้ายมีมากกว่าพ่อหม้ายมากต่อมากนัก

จะจึงเขียนเรื่องเมียผมไว้ในที่นี้สักเล็กน้อย เพราะมาถูกคิดได้ว่าส่วนใหญ่พวกเราชาวธนาคารชาติไม่มีใครรู้จักเมียผม บางคนไม่เคยเห็นด้วยซ้ำไปซึ่งก็น่าเป็นบุญ เพราะในสำนักงานไหนถ้าพนักงานรู้จักเมียของหัวหน้าสำนักงานจนถึงขนาดแล้วมักจะมึนเรื่องยุ่งพิลึก

เมื่อผมเป็นผู้ว่าธนาคารนี้ เมียผมมีความเดือดร้อนมากอยู่ข้อหนึ่ง คือมีคนแปลกหน้าไปหาที่บ้านแล้วเอาของขวัญของกำนัลไปให้เสมอ ถ้าผมอยู่บ้านละก็สะดวก

หน่อย เพราะผมปฏิเสธเองได้ นอกจากจะเป็นคนรู้จักกันสนิทเป็นเพื่อนกันและของ
ขวัญก็เล็กน้อย ก็รับเอาไว้ เพราะไม่ใช่ของกำนัลสินบน เราปฏิบัติกันอย่างนี้ตลอดมา

วันปีใหม่ปีหนึ่ง เผอิญผมไม่อยู่บ้าน มีพนักงานธนาคารคนหนึ่ง (ซึ่งเดี๋ยวนี้
ลาออกไปแล้ว) นำเอากระเช้าผลไม้ไปที่บ้าน พนักงานคนนี้เมื่อปีก่อนได้นำเอากระ-
เช้าผลไม้ไปที่หนึ่งแล้ว ผมก็บอกว่าอย่าเอามาอีกเลย ขอบคุณมาก เขาก็บอกว่าเขานำ
มาด้วยความนับถือจริง ๆ ในโลกนี้เขานับถือคนอยู่สองคน ผมเป็นคนหนึ่งในสองนั้น
ผมก็ชอบใจแล้วบอกว่านับถือไว้ในใจก็ได้ ปีหน้าอย่านำมาอีกเลย มาถึงปีที่จะเกิดเหตุ
เมื่ผมรับหน้าก็ปฏิบัติอย่างเคย คือขอให้เขาของขวัญนั้นกลับไปเสีย พูดเป็นภาษาฝรั่ง
พนักงานคนนั้นก็เข้าซื้ออยู่นั้นแหละ เมื่ผมนึกว่าไม่เข้าใจภาษาอังกฤษจึงใช้ภาษาไทย
แทน แต่ภาษาไทยของเมื่ผมใคร ๆ ก็รู้ว่าจำกัดมาก คือพุดได้ว่า“ไปซิ-ไปซิ” พนักงาน
คนนั้นก็โกรธหาว่าจับไล่ แล้วเลยผูกใจเจ็บพยายามตั้งแต่นั้นมาจนถึงทุกวันนี้ มี
โอกาสที่ใด ก็พยายามเอาความเท็จมาผสมกับความจริงเล่นงานผมทุกที เช่นกล่าวหา
ว่าผมทำงานด้านอื่นเสียจนไม่ทำหน้าที่ผู้ว่าการธนาคารชาติ ราวกับว่าตนนั้นรู้จักหน้าที่
ผู้ว่าการธนาคารชาติเคยทำมาเป็นอย่างดี และเมื่อจะเล่นงานค่าผมก็แวงเลยไปค่าถึงเมื่
เสมอ พลาดมากที่เป็นนักมวยชกได้เข็มขัด

ข้อที่อยากขอให้ช่วยกันคิดก็คือ เมื่ผมทำผิดหรือทำถูก ถ้าอยากอ่านเรื่องผู้หญิง
ในชีวิตของผมอีก ก็ควรเขียนบอกบรรณาธิการมา และโปรดอ้างเหตุผลให้ทราบด้วย
ว่า ทำไมถึงอยากอ่านอีก และกลับกัน ถ้าไม่อยากจะอ่านอีกก็ช่วยเตือนกันด้วย

มิถุนายน 2515

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน

ธ.ป.ท. บริหารณ์ 2515